

ROBERT RECZKOWSKI, JACEK M. RAUBO, ŁUKASZ JUREŃCZYK, ANDRZEJ PODRAZA, PAWEŁ TUROWSKI, *Świat po pandemii COVID-19 z wojną w Ukrainie w tle. Perspektywa rozwoju ładu światowego i środowiska bezpieczeństwa do 2040 roku. Wyzwania dla bezpieczeństwa Polski: Tom 1: Wymiar polityczny i geopolityczny*, Bydgoszcz: Wydawnictwo Centrum Doktryn i Szkolenia Sił Zbrojnych, ss. 90. ISBN: 978-83-66731-32-5.

DOI: <https://doi.org/10.18290/rns2024.0045>

Lata dwudzieste XXI wieku rozpoczęły się od dwóch wydarzeń o wymiarze ogólnoswiatowym. 11 marca 2020 r. Światowa Organizacja Zdrowia ogłosiła początek pandemii koronawirusa SARS-CoV-2. Niecałe dwa lata później, 24 lutego 2024 r., zaczęła się pełnoskalowa agresja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, dając początek pierwszemu od zakończenia II wojny światowej konfliktowi zbrojnému na taką skalę w Europie. Jednym ze skutków sytuacji międzynarodowej wytworzonej w wyniku pandemii i wojny jest wzmiankowany przez Roberta Reczkowskiego, Jacka Marcina Rauba, Łukasza Jureńczyka, Andrzeja Podrazę i Pawła Turowskiego wzrost znaczenia geopolityki jako dziedziny wiedzy. Przejawem tego jest kampania analiz środowiska bezpieczeństwa pod kryptonimem „Nowe Urządzenie Polskie – NUP 2X35”, której celem jest identyfikacja uwarunkowań środowiska bezpieczeństwa państwa i wymagań dla Sił Zbrojnych na najbliższe 10–15 lat. Stanowi ona platformę wymiany wiedzy przedstawicieli sił zbrojnych oraz środowisk akademickich i eksperckich. Nazwa projektu „Nowe Urządzenie Polskie – NUP 2X35” jest nawiązaniem do Starego Urządzenia Polskiego – koncepcji organizacji wojska od XV do XVII wieku, która skutkowała wieloma spektakularnymi zwycięstwami polskiego oręża.

Recenzowana książka opisuje postpandemiczne środowisko bezpieczeństwa w ujęciu politycznym i geopolitycznym do roku 2040 oraz polską perspektywę na zachodzące zmiany. Okres ten w wymiarze politycznym i geopolitycznym zdaniem autorów będzie czasem intensywnych przemian, w wyniku których wyłoni się nowy (nie)ład światowy, silnie oddziałujący na naturę, charakter i kształt architektury bezpieczeństwa. Według przedstawionych analiz zaskoczenie wywołane przez pandemię doprowadzi do przyspieszenia zmian w systemie

międzynarodowym, m.in. do prawdopodobnego kresu pozycji Stanów Zjednoczonych, powstania wielobiegunowego systemu międzynarodowego z dwoma światami – ośrodkiem wolności i wartości demokratycznych, a także jego przeciwieństwem. Wirus został określony jako *game changer* – polityczny katalizator. Z kolei rosyjska agresja na Ukrainę skutkowałą rozpadem architektury bezpieczeństwa budowanej od II wojny światowej, w ramach której Rosja wystąpiła przeciwko „kolektywnemu Zachodowi” w celu zniwelowania wpływów Stanów Zjednoczonych w Europie. Systemy bezpieczeństwa po raz pierwszy od II wojny światowej znalazły się w stanie konfrontacji z realnym zagrożeniem zbrojnym.

Książka została podzielona na pięć rozdziałów. Pierwszy dotyczy wpływu pandemii i wojny na środowisko bezpieczeństwa. Drugi prezentuje trendy mające wpływ na kształtowanie środowiska bezpieczeństwa politycznego i geopolitycznego. Trzeci opisuje rolę najważniejszych z polskiej perspektywy podmiotów – Stanów Zjednoczonych, Chin i Rosji w kształtowaniu środowiska bezpieczeństwa. Czwarty analizuje implikacje dla środowiska bezpieczeństwa w skali globalnej, regionalnej i Polski, natomiast piąty – wyzwania dla bezpieczeństwa Polski w perspektywie roku 2040.

Wybuch pandemii stanowił sprawdzian dla projektowanych, wdrażanych i testowanych od dziesięcioleci światowych systemów bezpieczeństwa, a także dla decydentów, służb i sił zbrojnych oraz całych społeczeństw. Był on dla wielu z nich – także dla tych o pozycji silniejszej niż Polska – zaskoczeniem, unaoczniał wszelkie niedostatki ich zarządzania kryzysowego. Dyskutowano o roli służb specjalnych w utrzymaniu stabilności strategicznych zapasów i rozbudowanych łańcuchów dostaw, które są następstwem globalizacji i rozproszenia produkcji. W dobie pandemii skutkowało to zachwianiem kluczowych mechanizmów rynkowych. Kryzys niesie jednak ze sobą szanse, w tym możliwość skrócenia łańcuchów dostaw przez przenoszenie produkcji. Istotne wydaje się stwierdzenie autorów publikacji, że pojawienie się koronawirusa SARS-CoV-2 i wybuch globalnej pandemii, pomimo ogromu negatywnych skutków, jakie ze sobą niosły, nie doprowadziło do rewolucyjnych zmian, choć przyspieszyło upowszechnienie już istniejących nowoczesnych technologii w społeczeństwie.

Autorzy wskazują na znaczenie trzech głównych czynników zmian środowiska bezpieczeństwa Polski i porządku międzynarodowego, które nazywają „megatrendami”. Są to: rywalizacja o wpływy podmiotów o odmiennych systemach wartości, normach i rozwiązaniach polityczno-gospodarczych – Stanów Zjednoczonych, Rosji i Chin; osłabianie strategicznej i ekonomicznej pozycji Zachodu na korzyść Indo-Pacyfiku; powstawanie nowych i przekształcanie

istniejących bloków militarnych, politycznych i gospodarczych. Oprócz nich wskazują także znaczenie mniejszych trendów: spadku znaczenia globalnych instytucji polityczno-gospodarczych na rzecz regionalnych ze wzrostem znaczenia sfery wojskowej; mocarstwowych ambicji Rosji i próby odzyskania przez nią kontroli nad obszarem postradzieckim; wzrostu technologicznego i gospodarczego znaczenia Azji Południowo-Wschodniej; dążenia Stanów Zjednoczonych do utrzymania dominującej pozycji, czemu przeciwstawiać się będą Chiny i Rosja; wzrostu niestabilności politycznej państw i pogłębianie znaczenia środowisk populistycznych i antyestablishmentowych; pogłębienia niestabilności gospodarczej; wzrostu znaczenia globalnych organizacji międzynarodowych; nasilenia migracji, w tym niekontrolowanych; rozprzestrzeniania broni masowego rażenia i systemów rakietowych w związku z zagrożeniem ze strony Rosji.

W recenzowanej publikacji wskazano rolę trzech głównych aktorów państwowych. Stany Zjednoczone – zaangażowane w wojnę w Ukrainie, dążące do utrzymania dominującej pozycji strategicznej, przy jednoczesnym ograniczaniu kosztów globalnego zaangażowania i uznające Chiny za realne zagrożenie dla swojej światowej pozycji. Chiny – zamierzające osiągnąć rangę globalnego mocarstwa oraz zmagające się z poważnymi problemami gospodarczymi, wywołanymi pandemią i zachodnimi sankcjami. Rosja – chcąc odzyskać dominację w strefie postradzieckiej, ale jest zdana na współpracę z umacniającymi swą pozycję w tej relacji Chinami. Dla każdego z wymienionych krajów są prognozowane inne perspektywy do roku 2040. Stany Zjednoczone, które dążą do wewnętrznego konsensusu politycznego, będą odchodzić od wizji interwencji militarnych, skupią się na osłabiających rolę Chin sojuszach w obszarze Indo-Pacyfiku, będą też strategicznie osłabiać Rosję jako potencjalnego partnera Chin. Dodatkowo zechcą odciążyć swą rolę jako najważniejszej siły w NATO na rzecz europejskich sojuszników oraz kłaść nacisk na technologiczną rywalizację z ChRL i aktywizację amerykańskiego przemysłu zbrojeniowego. Chiny, które nie są pewne postawy państw Zachodu, zwiększą współpracę militarną i gospodarczą z Rosją oraz dominację w Azji Centralnej, a także wsparcie dla czynników wywołujących niepokoje społeczne w innych liczących się państwach. Natomiast Rosja, pomimo izolacji na arenie międzynarodowej i wymierzonych w nią sankcji, będzie korzystać z militarnych nacisków względem NATO i państw bliskich Zachodowi, dążyć do uzależnienia Białorusi, a także zwróci się w kierunku rejonów arktycznych, Bliskiego Wschodu i Afryki jako nowych obszarów ekspansji politycznej i strategicznej.

Twórcy raportu identyfikują istotne implikacje polityczne i geopolityczne dla środowiska bezpieczeństwa. W skali globalnej wskazują na wzrost niepewności

w postrzeganiu poziomu bezpieczeństwa poszczególnych państw; wzrost rywalizacji Stanów Zjednoczonych i Chin; spadek zaufania państw do instytucji i organizacji międzynarodowych oraz mechanizmów wymiany informacji; konieczność rozwijania przemysłu na wypadek kolejnych przypadków niestabilności łańcuchów dostaw; potrzebę zwiększania znaczenia obrony i odstraszania, zwłaszcza z uwzględnieniem NATO; wzrost bierności społeczności międzynarodowej wobec państw upadających lub upadłych, takich jak Afganistan czy Somalia; wzrost akceptacji dla użycia siły i eskalacji przemocy wobec ludności cywilnej; negatywne zmiany demograficzne w Chinach i Rosji osłabiające ich zdolność do rywalizacji ze Stanami.

Autorzy dostrzegają czynniki, które w skali regionalnej, tj. europejskiej, powodują spadek zaufania do decyzji władz Unii Europejskiej; nasilenie federalizacji UE i wzmocnienie jej globalnej roli; wzrost znaczenia NATO, także w aspektach zagrożeń niemilitarnych; zmiany w istniejących sojuszach gospodarczych i militarnych, co wynika z odmiennego postrzegania zagrożeń; konieczność definiowania potrzeb obronnych w relacjach państwa ze społeczeństwem; powstawanie nowych i pogłębienie istniejących podziałów społecznych.

Istotne są również implikacje w skali Polski, wśród których analitycy wymieniają wzrost znaczenia i możliwości mobilizacyjnych resortów siłowych i współpracy w sytuacjach zagrożeń; konieczność zdefiniowania potrzeb obronnych w relacji państwo–społeczeństwo; zwiększenie odporności kraju na masowe zjawiska wpływające na funkcjonowanie całego państwa oraz potrzebę rozwijania bazy przemysłowej na okoliczność utrudnień w łańcuchach dostaw.

24 lutego 2022 r. rozpoczęła się rosyjska agresja zbrojna na Ukrainę o nie-spotykanej od czasów II wojny światowej skali, naruszająca prawo międzynarodowe i zagrażająca bezpieczeństwu Europy. Jest ona również szokiem dla społeczności międzynarodowej wciąż zaangażowanej w walkę z pandemią i jej skutkami społeczno-ekonomicznymi. Zdaniem ekspertów skutków wojny nie można bagatelizować ze względu na groźbę eskalacji konfliktu, który doprowadził już do zmniejszenia szans na realizację harmonijnej wizji świata na rzecz świata konfrontacji i rywalizacji interesów. Na wojnę w Ukrainie nie należy patrzeć jako na zjawisko peryferyjne, lecz jako na element współczesnej rywalizacji mocarstw o kluczowy dla tej części świata obszar, który jednocześnie jest walką Ukraińców o przynależność do świata zachodniego. Dla Rosjan wygrana w walce będzie oznaczać powrót do roli głównej siły w regionie, dla państw Zachodu z kolei kryzys ten jest sprawdzianem otwartości na proeuropejskie aspiracje Ukraińców oraz szansą na strategiczne osłabienie Rosji i wzmocnienia sojuszy bez konieczności bezpośredniej konfrontacji z państwem rządzonym

przez Władimira Putina. Eksperci zajmujący się tematem agresji na Ukrainę dostrzegają nie tylko zagrożenie dla równowagi międzynarodowej, lecz także pogłębienie ewolucji rosyjskiego systemu w kierunku totalitaryzmu, radykalizację nastrojów społecznych, wzrost tendencji nacjonalistycznych i imperialistycznych czy zwiększenie kryzysu demograficznego w Rosji i znaczenia retoryki nuklearnej. Zmienił się też punkt ciężkości zainteresowania NATO Europą – przesunął się na wschód, rejon Morza Bałtyckiego, co wiąże się też ze zmianą roli Polski i jej sił zbrojnych w regionie. Badacze związani z kampanią NUP 2X35 zwracają uwagę na trwającą w wyniku tych dwóch wydarzeń przebudowę ładu międzynarodowego w kierunku świata wielobiegunowego z dwoma dominującymi biegunami – Stanami Zjednoczonymi i Chinami, na trwającą rywalizację mocarstw oraz przesunięcie gospodarczego centrum świata w kierunku Indo-Pacyfiku jako areny rywalizacji Stanów Zjednoczonych i Chin.

Interesujące są stawiane przez autorów pytania, czy powyższe zmiany bez pandemii byłyby bardziej rozłożone w czasie oraz czy miałyby inny charakter. Zdaniem twórców raportu zmiany te zachodziły już przed pandemią, która jedynie je przyspieszyła, trudno jednak określić, jaki charakter będzie mieć nowy porządek powstały w ich wyniku. Autorzy podkreślają, że obecne i przyszłe środowisko bezpieczeństwa podlega dynamicznym przekształceniom, cechuje je niepewność i nieprzewidywalność. Kształtujący się nowy porządek międzynarodowy jest zarzewiem rywalizacji i konfliktów między państwami i organizacjami międzynarodowymi, w których są wykorzystywane nowe instrumenty nacisku, w tym technologii informacyjnych.

Ważnym elementem publikacji jest wskazanie przez badaczy wyzwań w obszarze polityki i geopolityki w perspektywie roku 2040. Należą do nich adaptacja do zmian w obszarach politycznym, geopolitycznym i gospodarczym; budowa niezależności energetycznej, rozwój odnawialnych źródeł energii i niskoemisyjności CO₂; budowa zdolności obrony powszechnej w aspekcie wojskowym i pozawojskowym; wzmocnienie systemu ochrony i obrony ludności na wypadek kryzysów i katastrof oraz działań militarnych; utrzymanie jedności NATO w rejonie; skuteczna współpraca sojusznicza ze Stanami Zjednoczonymi, Niemcami, Francją i Wielką Brytanią oraz państwami Europy Środkowo-Wschodniej.

Potrzeba stałego prowadzenia badań i analiz, które umożliwią identyfikację tych zmiennych i podejmowanie działań w celu ich prognozowania oraz właściwego na nie reagowania. Recenzowana praca bez wątpienia jest wartościowym źródłem informacji nie tylko dla badaczy i środowiska akademickiego.

Stanowi również istotną formę wsparcia dla decydentów na szczeblu państwowym, gospodarczym czy wojskowym. Właściwe zrozumienie zjawisk w środowisku bezpieczeństwa prowadzi do wzmocnienia bezpieczeństwa Polski.

Dr Michał Jan Bednarczyk
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
e-mail: michal.bednarczyk@kul.pl
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1086-7113>